

նիայի, Հօլանդիայի, Շվեդիայի, Սպանիայի, Շվեյցարիայի, Բելգիայի, Ֆրանսիայի և Իտալիայի ընկերակցութիւնների մասին: Հեղինակը, առաջին աղբիւրներից օգտուելով, ծանօթացնում է այդ ընկերակցութիւնների գործունէութեան հետ: Այդ ընկերակցութիւնները կարող են օրինակ դառնալ Ռուսաստանի նմանօրինակ ընկերակցութիւնների համար:

Պ. Տօտօմեանցի բերած թուերը և ճիշտ ֆակտերը ամենայնոպէս մարդուն կարող են համոզել ընկերակցութիւնների բարերար ազդեցութեան մասին՝ հասարակական տեսակէտից: Շատ ցանկալի է, որ հայ ընթերցողը, որ աւելի հնազօտական — լեզուաբանական յօդուածների է սովոր, իր ուշադրութիւնը դարձնի շուրջ կատարուող տնտեսական կեանքի հսկայական հոսանքների վրայ, որոնցից մէկը այնքան հետաքրքիր ձևով պատկերացրուած է պ. Տօտօմեանցի այս գրքում: Պէտք է տեսնել թէ արեւմուտքի մարդը փոխարէն «լալու ու ողլալու» կամ ձառելու, ինչպէս է կեանքի մէջ իր ագործում ամենախոշոր ծրագիրները: Դէպի մաքուր օդ, ընթերցող, այդ գերեզմանների և մազաղաթների խեղդուկ մթնոլորտից!

Լ. Ս.

26) Գ. ՄԵԼԻՔ-ԿԱՐԱԳԵՕՋԵԱՆ. ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ Օգնութեան ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Տաճկա-Հայաստանի համար (հետազօտութիւն): Արտատպուած 1899—1900 թ.թ. „Մուրճ“ ամսագրից. Թիֆլիս, 1901 թ., գինն է 35 կոպէկ:

Հայկական կոտորածներից յետոյ Եւրոպայում կազմակերպուեցան զանազան ընկերութիւններ՝ հայ որբերին օգնելու համար: Այդպիսի ընկերութիւններ հիմնուեցին 1896 թ. նաև Գերմանիայում, այնտեղի հոգևորականութեան ղեկավարութեամբ: Այդ ընկերութիւնները մեղադրուում էին նրա մէջ, որ նրանց գործիչները՝ օգնութիւն հասցնելով թշուառացած հայերին, նպատակ ունեն դաւանափոխ անել, հեռացնել ազգային եկեղեցուց և գերմանացնել ինքամուռներին: Հեղինակը ծանօթանալով գերման-հայկական ընկերութիւնների գործունէութեան հետ, աշխատում է նախ մի պատկեր տալ այդ ընկերութիւնների գործունէութեան ճաճկաստանում և երկրորդ՝ պարզաբանել «դաւանափոխութեան» հարցը:

Ընթերցողը ստանում է այդ հարցերի մասին բազմակողմանի տեղեկութիւններ, քաղած առաջին աղբիւրներից: «Հիլֆսբուհի» դաւանափոխական և քաղաքական նպատակների մասին այնու-

ամենայնիւ դրական պատասխան համարեա չի ստանում ընթերցողը: Այն եզրակացութիւնը, որին գալիս է հեղինակը մի քիչ առաջ, յետոյ՝ վերջաբանում մի քիչ փոխւում է, որովհետեւ հետագոտողը տատանւում է երաշխաւորել, որ ապագայում չեն խախտուիլ այն մարդասիրական, անշահ սկզբունքները, որոնցով մտադրութիւն ունէր ղեկավարուել Հիլֆսբունդը իր գործունէութեան սկզբում: Անշուշտ մարդասիրութիւնը, միսիօնարական նախանձախնդրութիւնը և քաղաքական նպատակները այնքան խճճուած են Հիլֆսբունդի գործիչների մէջ, որ դժուար էլ է միմիայն դրական, իդէալական կողմեր սպասել: Սակայն անկասկած է, որ այնու ամենայնիւ Տաճկաստանի բռնութեան թշուառ զոհերը մեծ օգնութիւն են ստանում գերմանական հայասէրներից: Հետազօտութեան մէջ գովելի զգուշութեամբ և չրջահայեցողութեամբ արած եզրակացութիւնները ցոյց են տալիս թէ յամենայն դէպս հարցը շատ աւելի բարդ է, քան թւում է առաջին անգամից: Ճանկալի է, որ հեղինակը շարունակի հետեւ Հիլֆսբունդի գործունէութեան և բաժանի հայ ընթերցողների հետ այն նոր տեղեկութիւնները, որ նա ձեռք կը բերի իր հետազօտած հարցի մասին:

Լ. Ս.

27) Ա. ԾԱՏՈՒՐԵԱՆ. Գրչի հանաբներ. Մոսկուա, 1901 թ. 88 էրես, Գինն է 50 կ.

«Էն հանաքին ինչ ասեմ, որ կէսը զորթ չը լինի», ժողովրդի այս խօսքերը հեղինակը բերում է իրեն նշանաբան իր գրքոյկի: Եւ խկապէս, պ. Մատուրեանը հանաքի ձևով դառն ճամարտութիւններ է ասում ընթերցողին: Անշուշտ նոր մտքեր և նոր խօսքեր չը կան թէ այդ «հանաքների» և թէ առակների մէջ, այլ նորութիւնը գողտրիկ, գեղարուեստական ձեւակերպութեան մէջ է: Այն, ինչ մտրակել և մեր հրապարակախօսները իրանց յօդուածներում, այժմ բանաստեղծը մի քանի կենդանի գծերով պատկերացնում է իր ոտանաւորներով: Այդ հանաքներից մէկը, «Ժողովը», արդէն տպուած էր մեր ամսագրի յունուարի համարում: Առաջ բերենք մի երկու «հանաքներ» էլ, գրգռելու համար ընթերցողի ախորժակը այդ նոր ձևի մտրակումներով: